

Energistyrelsen

Carsten Niebuhrs Gade 43
1577 København V
Sendt til e-mail: open-door@ens.dk

Høringssvar vedr. VVM og miljørapporter for Jammerland Bugt Kystnære Havvindmøllepark

(Journalnr. 3621400172)

Danmarks Naturfredningsforening takker for muligheden for at kommentere på det planlagte projekt i Jammerland Bugt. En af de vedvarende energikilder vi har bedst erfaring med at udnytte i Danmark er energi fra vinden. Vindenergi udmærker sig i forhold til de fleste andre energikilder vi kender ved, at have et meget lille klimaftryk, og ved kun i meget begrænset omfang at lægge pres på jordens ressourcer. Danmark er desuden begunstiget ved at ligge midt i et område med adgang til meget store vindressourcer, så store at de er rigelige til at dække det samlede danske energibehov. Derfor mener DN at vind, sammen med solenergi og geotermisk energi, i fremtiden skal udgøre ryggraden i den danske energiforsyning

DN er imidlertid meget opmærksomme på at vindmøller kan have en meget negativ påvirkning på naturen. Det gælder fugle og dyreliv, og det er åbenlyst at der kan være en stor landskabelig påvirkning forbundet med opstilling af vindenergi. I det følgende vil vi komme med nogle generelle betragtninger og kystnære vind, og kystnære projekter planlagt igennem den såkaldt åben-dør ordning. Dette følges op af en række konkrete nedslag i VVM rapporten, herunder påpeges en række områder DN mener bør undersøges nærmere.

Indhold

Generelle betragtninger	s. 1
Konkrete nedslag i VVM'en	s. 2
Kumulative effekter	s. 4
Konklusion	s. 5

Generelt om kystnære møller

Kystnære møller hører ikke til i de indre danske farvande. DN bakkede i 2012 op om det daværende energiforlig, hvoraf det fremgik, at en lille del af den grønne omstilling (350 MW) skulle foregå via kystnære møller (for at undgå tilsvarende udbygning på land). Denne beslutning står vi ved, på trods af at vi har været enormt utilfredse med proces og gennemsigtighed i forbindelse med udvælgelse og placering af parkerne. Vi bakker fortsat op, fordi vi tager den grønne omstilling seriøst, og fordi vi er nervøse for om det vil fordyre omstillingen til vedvarende energi betydeligt, hvis investorer ikke længere kan stole på de politiske beslutninger. I mellemtiden er egentlig havvind blevet så billig, at vi mener argumentet for at planlægge og placere nye vindmøller kystnært i vores øjne er udvandet. De danske kyster er generelt vores "vilde natur og landskab", og de lavvandede områder er helt afgørende for både fisk og fugleliv.

Hertil kommer, at DN aldrig været tilhænger af den såkaldte åbendør ordning. I modsætning til den statslige helhedsorienterede planlægning, kan alle interesserede igennem ordningen uopfordret kan søge Energistyrelsen om tilladelse til opførsel af havvindmøller på søterritoriet, uden for de statsligt udpegede områder. Åben dør betyder også, at kommuner og borgere ikke inddrages og høres på samme måde som når staten planlægger. DN er således modstander af åben-dør for kystnære havvindmøller, fordi vi mener der er behov for en overordnet og ikke "fra gang til gang" – planlægning. Planlægningen af kystnærevindmøller skal ikke ske igennem en bagdør i lovgivningen, men bør ske igennem demokratiets hoveddør; igennem lokal forankring og inddragelse på alle niveauer – og, selvfølgelig, med mindst mulige negative konsekvenser for natur, miljø og kystlandskaber.

Derfor støtter DN af princip heller ikke det planlagte projekt i Jammerland Bugt, men accepterer naturligvis at den kamp må stå et andet sted.

Konkrete nedslag i VVM'en

Den visuelle påvirkning og den konkrete placering

Det fremgår af materialet, at det endelige design ikke er fastlagt. For parkerne ved Vesterhav Nord og Syd er det netop fastslået af Ankestyrelsen, at designet skal være retvisende i forhold til det konkrete projekt, da det ellers vil påvirke den demokratiske proces og borgernes mulighed for indflydelse. I lighed med Ankestyrelsen mener vi at dette er afgørende for at man som borger kan engagere sig i den politiske proces og forholde sig til projektet som det kommer til at se ud. Derfor bør der udarbejdes et VVM tillæg, der tydeligt angiver det endelige design og anlæggets placering, så man som borger har mulighed for at forholde sig til det faktiske projekt og ikke til en række overvejelser.

I Tyskland har man netop godkendt raderstyret lys til havvindmøller, og dermed har man kunnet slukke for lyset i op mod 98 % af tiden. Forventningen er at vi snart vil få lignende godkendelse fra sikkerhedsstyrelsen/luftfartsstyrelsen i Danmark. Lyset på møllerne udgør i vores opfattelse en markant negativ påvirkning af de kystnære landskaber, hvorfor en tilladelse bør indbefatte et krav om at der installeres radarstyret lys, så snart det godkendes i Danmark.

Generelt vedrørende visualisering bemærkes det, at vi gerne havde set, at man i stedet for alene at gengive møllerne visuelt på tryk, også bør fremstille digitale visualiseringer der viser møllerne i drift. Dette er en klar, men desværre generel, mangel for at vurdere den visuelle påvirkning af vindmølleprojekter.

Havpattedyr

Om afværgeforanstaltningerne virker, er afgørende i forhold til, om negative konsekvenser kan afvises. Derfor er det meget vigtigt, at påtænkte afværgeforanstaltninger er tilstrækkelige og effekten beviseligt dokumenteret. Derfor bør man også have for øje, at der er stor forskel på at etablere afværgeforanstaltninger på havet og så i de indre danske farvande, hvor vi har nogle af de tætteste bestande af havpattedyr i verden. De eneste erfaringer man har med dette er os bekendt, fra da man satte vindmøller op ved Sprogø i fjor, og gjorde et stort stykke arbejde ud af at monitorere effekter på det marine dyreliv før, under og efter opførsel af havvindmøller¹. Konklusionen var, at afværgeforanstaltningerne virkede, om end der stadig kunne spores en lille negativ effekt på længere sigt. Den store forskel, og grunden til at projektet i Jammerland Bugt ikke tåler sammenligning med Sprogø er, at der ved Sprogø kun var tale om

¹ <https://tethys.pnnl.gov/sites/default/files/publications/Tougaard%20and%20Carstensen%202011.pdf>

syv vindmøller på gravitationsfundamenter. I Jammerland Bugt taler man om op mod 60 møller potentielt nedrammet på monopæle. Ud over det åbenlyse i, at effekten af gravitationsfundamenter på natur og miljø er langt mindre end ved nedramning af monopæle, vil der også blive tale om en meget længere anlægsperiode. Den lange anlægsperiode vil forværre effekten yderligere set i forhold til Sprogø.

Vælger man at gå videre med projektet, bør man derfor under ingen omstændigheder give tilladelse til, at møllerne sættes på monopæle (her, eller i de indre danske farvande i det hele taget). Det er gennemgående for rapporten, at valg af monopæle i alle tilfælde forværrer effekterne på natur og miljø væsentligt (fx tabellen i afsnit 13.13.1, hvor påvirkningens væsentlighed for det marine miljø angives som "stor"). Man bør i tilladelsen ydermere sikre sig, at der ikke gives tilladelse til anlæg i og umiddelbart efter ynglesæsonen for marsvin. Der bør desuden monitoreres grundigt, hvad effekterne bliver for de marine havpattedyr og bør der foreligge en færdig handleplan indeholdende konkrete tiltag til, hvad der skal iværksættes, hvis det viser sig, at den negative effekt har været større end forventet. Et af de virkemidler der foreslås er såkaldt "blød" opstart af nedramning af fundamenter, således at Marsvin og andre dyr kan nå at fortrække sig. Vi vil imidlertid klart henstille til, at man først og fremmest benytter boblegardin for at sikre, at effekten af vindmølleparken får mindst mulig negativ effekt.

En eventuel ramning er projekteret er projekteret til at foregå over en periode på 60 dage. Det er imidlertid uklart hvilken tidsperiode der er tale om? Vælger man til trods for de meget store konsekvenser for natur og miljø alligevel at benytte monopæle, bør der gives forsikring om, at det ikke sker i Marsvines yngle eller drægtighedsperiode, eller i den efterfølgende sårbare periode for mor og kalv? På rapportens side 16, er det desuden angivet at der vil blive arbejdet i alle døgnets timer. Er det nøje undersøgt hvilken effekt dette vil have på fx havpattedyr og fugle under konstruktionsfasen?

Ud over at man ikke bør glemme at der potentielt er en havvindmøllepark mere på vej i bæltet (Omø), og at der er også offentliggjort ramning af pæle på Asnæsværket i Kalundborg fjord i perioden 21. januar 2019 til 31. august 2019 (7 måneder), bør man også holde sig for øje at ramning og etablering det sidste års tid i forbindelse med etablering af Ny Vest havn i Kalundborg fjord formentlig må have haft en stor og negativ påvirkning på Marsvin allerede. Er der taget hensyn til dette i vurderingen? Denne nærmest kontinuerlige ramning af tidligere og fremtidige projekter må uomtvisteligt have haft/medføre en meget stor negativ påvirkning af Marsvin. Kumulativt er det meget svært for os at se, hvordan en 0-tolerance i påvirkning af Marsvin overhovedet kan tænkes overholdt med nævnte forhold som udgangspunkt. Vi vil derfor stille os meget kritiske overfor, om afværgeforanstaltningerne kan afbøde effekterne og modvirke at bestande af marsvin og andre havpattedyr påvirkes negativt for bestandigt.

Flagermus

På s. 22 angives det, at man ikke har undersøgt for flagermus i projektområdet, fordi parken ikke placeres indenfor kendte trækruter. Ud over at "kendte" i sig selv peger på, at der bør laves yderligere undersøgelser, for at fastslå om der kunne findes nogle hidtil "ukendte" trækruter, så ved man reelt meget lidt om flagermus hvordan flagermus trækker og hvilke trækruter de benytter.

Derfor bør dette også monitoreres efter møllerne er sat op, og man bør være klar på at handle på det, hvis det viser sig, at flagermusene da vil komme til området. De vil fx kunne blive tiltrukket af de insekter der tiltrækkes af lys på møllerne. Det ved man af erfaring fra andre steder. Man kan heller ikke sige, om et projekt som dette vil trække flagermus ud i området, eller om de måske vil begynde at 'gå i land' der, når de kommer fra Tyskland om foråret. Brun, trolde og skimmelflagermus ved man fouragerer over vandet, og de vil også kunne fouragere i dette område, med eller uden vindmøller. Hertil kommer at hvis, eller når, der bliver sat møller op, så kan man ikke vide hvordan flagermusene ændre adfærd, og om de vil begynde at bruge området til at fouragere i.

Selva baggrunden for at påstå at der ikke er grundlag for at lave baselineundersøgelser (side 206 nederst) mangler i høj grad også en reference: *"Det giver derfor ikke meget mening at foretage baselineundersøgelser af flagermus i et givent kystnært havmølleområde, hvis området ikke vurderes at ligge på en potentiel trækrute for flagermus, da man ikke ud fra negative fund vil kunne konkludere, om et givent havområde vil blive brugt til fouragering efter den kystnære havmølleparks opførelse"*. Det er muligt at man ikke ud fra negative fund kan sige noget generelt om flagermus i området, men det bør ikke afskrive andre metoder, som fx lyttebokse? Denne mulighed er slet ikke nævnt her, men er benyttet mange andre steder til at vurdere præcis det – eksempelvis da man f.eks. tjekkede for flagermus i forbindelse med Krigers Flak, hvor man fandt mange arter, som man ikke regnede med. DN savner derfor i høj grad et bedre grundlag til at vurdere om det samme ikke kunne være tilfældet her. Som minimum mener vi derfor der bør opsættes lyttebokse i området for at sikre sig, at det forholder sig som angivet. Dette kunne passende gøres dette forår.

Demontering

DN er bekymrede over, at afdækningen af de negative påvirkninger i forbindelse med demontering ikke er nærmere præciseret, om end at vi har fuld forståelse overfor, at man ikke kan vide hvad den bedst tilgængelige teknologi er på daværende tidspunkt. Det bør dog som minimum bemærkes i tilladelsen, at demontering skal ske efter bedst kendte praksis, ikke mindst fordi projektet er så kystnært, står på lavt vand og i et område med en meget tæt bestand af marine havpattedyr der forhåbentligt har tilpasset sig en ny situation til denne tid. Demontering af fundamenterne og dermed de kunstige stenrev vil også medføre en nedgang i den (kunstigt) skabte fødekilde for mange vandfugle – hvordan tænkes dette imødegået?

For DN er det vigtigt, at der i en evt. tilladelse til opsætning af vindmølleparken er båndlagt midler i hele mølleparkens livscyklus. Midler, der kan dække omkostningerne ved nedtagning, miljømæssig korrekt bortskaffelse samt reetablering af havbunden, når vindmølleparken er udtjent. Da mølleparken etableres på søterritoriet, er det jvf. miljøministeriet formentlig at ligestille med fjernelse af skibsvrag. Her er det staten, der må betale, hvis reder/møllesekskab ikke er i stand til det. Dette skal sikres ikke bliver tilfældet med en evt. vindmøllepark i Jammerland Bugt.

Kumulative effekter

Den kumulative effekt med den planlagte Omø havvindmøllepark er for fugle og havpattedyr angivet som meget alvorlige i VVM undersøgelsen. Der kan derfor ikke ses bort fra denne tætte sammenhæng mellem de to projekter. En beslutning om at gennemføre projektet i Jammerland Bugt, bør efter vores bedste overbevisning automatisk føre til afvisning af projektet på Omø, og projektet ved Mejl Flak, for den sags skyld.

Konklusion

Danmarks Naturfredningsforening støtter af princip ikke kystnære havmølleparker i de indre danske farvande, da vi vurderer at konsekvenserne for natur og miljø ikke opvejes af den forventede merudgift ved at placere møllerne på havet. Danmarks Naturfredningsforening støtter heller ikke projekter der er iværksat under åben dør ordningen på havet, da vi mener der er brug for en god overordnet national planlægning, og en mere demokratisk proces, når vi har med noget så sårbart som vores kyster at gøre.

I forhold til den konkrete VVM mener vi ikke der er tilstrækkeligt grundlag for at vurdere og sikre at bestande af marsvin ikke lider varig skade. Det samme gælder for flagermys. Begge anliggender bør undersøges nærmere før der gives en eventuel tilladelse, ligesom monitorering og handleplaner for eventuelt uforudsete konsekvenser for havpattedyr, fugle og flagermus. Det giver sig selv at der skal være afsat midler på forhånd til indførsel af eventuelle supplerende afværgeforanstaltninger, udgifter ifm. standsnings af vindmøller i perioder eller lignende.

VVM for Jammerland Bugt og for Omø viser begge at den kumulative effekt af de to parker til sammen vil udgøre en meget stor påvirkning på visse fugle og det marine liv i bæltet. Vi ser derfor en tilladelse til Jammerland Bugt som en automatisk afvisning af projektet ved Omø.

**Danmarks Naturfredningsforening,
v. Lasse Jesper Pedersen**
Klima- og Energipolitisk Rådgiver,
31 19 32 34, lasse@dn.dk